

НАПРЯМОК 1. ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Шульженко Ф.П.,
доктор політичних наук, професор
завідувач кафедри теорії та історії права
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ГУМАНІСТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ ГЛОБАЛЬНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

За своїм змістом глобальна безпека є системою врегульованих правом міжнародних відносин, яка унеможлиблює чинники, що загрожують стабільному миру, стійкому прогресивному розвитку людської цивілізації в усіх сферах життєдіяльності на засадах гуманістичних цінностей, визнання примату природного права над волевстановленням.

Метою глобальної безпеки є запобігання, усунення загроз, що виникають, та придушення актів агресії, вирішення міжнародних спорів [1] за допомогою механізму, елементами якого є норми міжнародного права, а також інститути, створені суб'єктами міжнародних відносин та наділені ними відповідними повноваженнями.

Основні базові гуманістично-правові принципи, які були відтворені в Статуті ООН, Загальній декларації прав людини, рішеннях ОБСЄ тощо, були концептуально розроблені в другій половині XVII-XIX сторіч Г. Гроцієм, Т. Гоббсом, Дж. Локком, Ж. - Ж. Руссо, І. Кантом та іншими мислителями. Метою концепції Г. Гроція, зокрема, викладеній в роботі «Про право війни і миру» було засудження війни, права сили і відстоювання ідеї захисту справедливості в міжнародних відносинах. Збройні конфлікти між державами, зазначав автор, мають вестися відповідно до природного права і гуманності. Причому право волевстановлене має впливати з самої природи. На цьому принципі, на устремлінні до спільної користі, мають будуватися норми міжнародного права відповідно до волі всіх або багатьох народів.

Метою права, відповідно до вчення Т. Гоббса, було припинення «війни всіх з усіма», а саме: ворожнечі людьми між собою всередині держави з одного боку та між народами з іншого. Лише за допомогою волевстановленого права та примусу держави до його виконання може бути забезпечене дотримання норм природи та безпечне середовище для людини.

Завданням ліберальної монархії Дж. Локка також було забезпечення природних прав людини, а також безпека життя, свободи, здоров'я людства згідно з фундаментальними законами природи [2, с. 159].

Наукова концепція суспільного договору Т. Гоббса, Дж. Локка, Ж. - Ж. Руссо, І. Канта базується на природному праві людини до безпеки, загального блага, миру та стабільності. Договір укладається шляхом мовчазної згоди членів суспільства шляхом їх відмови від частини своїх прав і передачі

їх загальній волі для забезпечення іншої частини з метою загального блага, миру та стабільності.

Дослідження проблем права людини та людської спільності на безпеку завжди було і залишається предметом дослідження філософії, юриспруденції, політології та інших наук.

У науці теорії права, міжнародному праві приділяється певна увага з'ясуванню сутності безпеки, її компонентів, піддаються аналізу традиційні основні загрози та побічні фактори, які сприяють їх виникненню, пропонуються окремі аспекти нормативного удосконалення гарантій безпеки, а також повноважень безпекових інститутів. Серед них наукові дослідження В. Горбуліна, М. Михальченка, О. Андрєєвої та інших.

Втім, в сучасних наукових дослідженнях недостатньо приділяється уваги взаємозв'язку і взаємовпливів однієї на іншу регіональної і глобальної безпеки, з'ясування практики, задекларованих у міжнародно-правових актах гуманістичних цінностей, виключенню новітніх загроз безпеці та пошуку шляхів їх усунення.

При дослідженні проблем безпеки сучасності необхідно враховувати, що глобальна безпека є багатоаспектним комплексним явищем, складниками якого є регіональні, а також окремих суспільств. Як свідчить історія міжнародно-політичного процесу, виникнення загроз в окремому регіоні чи державі викликає негативні впливи і наслідки в інших регіонах і світі в цілому.

Водночас необхідно зазначити, що виключення загроз і, зокрема, вирішення міжнародних конфліктів та їх наслідків на засадах міжнародного права не є ефективним і не досягає бажаного результату відповідно до задекларованих гуманістично-правових норм і цінностей. Причому загрози набувають нових форм, багато з них планується окремими тоталітарними режимами і екстремістськими угрупованнями, які зловживають нормами міжнародного права або відверто їх ігнорують.

Нормативно-правова база, яка декларує гуманістично-правові цінності і безпекові гарантії є колізійною з безліччю юридичних суперечностей і неузгодженостей і не забезпечує ефективну дію механізму усунення загроз та їх вирішення. У зв'язку з зазначеним, особливо неефективно здійснюється припинення міжнародних воєнних конфліктів, які за мовчазної згоди та сприяння міжнародних безпекових організацій, а також лідерів провідних країн, зазвичай «заморожуються» на певний час, а згодом відновлюються.

У зв'язку з недосконалістю міжнародно-правових актів фактично заблокованою є діяльність ООН та її провідного органу – Ради безпеки.

Юридично невиваженою була мовчазна згода держав-членів ООН щодо залишення серед засновників однієї з п'ятнадцяти країн СРСР на початку 90-х років XX сторіччя без перегляду Статуту ООН, що привело до фактичної втрати нею свого призначення.

Серед інституційних елементів механізму забезпечення безпеки не можна вважати також ефективним Міжнародний кримінальний суд [3], оскільки процедура притягнення порушника норм міжнародного права до

відповідальності є занадто ускладненою і довготривалою у часі, що порушує принцип своєчасності і невідворотності покарання за вчинені злочини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text.
2. Джон Лок Два трактати про правління / пер. з анг. Павло Содомора. К.: Наш Формат, 2020. 312 с.
3. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.

Гайдулін О. О.,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та історії права
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

НЕЗАКОННІ ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Згідно з сучасними підходами до розуміння сутності та природи права, цей найважливіший соціальний інститут є не статичним утворенням, а перманентним і складним процесом свого виникнення та розвитку. За результатами такої динаміки утворення права відбувається на трьох рівнях: (1) гносеологічному (пізнавальному) як становлення права у формі правосвідомості; (2) матеріальному, відповідно до якого право формується у вигляді конкретних правовідносин; (3) інституціональному, на якому право існує як система правових норм [1, с. 118–120].

Правова кваліфікація як віднесення певних відносин до відповідних юридичних норм за результатами оцінки всієї сукупності фактичних обставин справи складає сутнісне ядро процесу правоутворення, бо здійснюється на третьому, вирішальному рівні, де право остаточно інституалізується в процесі реалізації правових норм як «живе» утворення.

Тобто, до здійснення цієї інтелектуально-вольової операції право існує лише у своїй власній потенції як абстрактний припис, поки ще не наповнений змістом реальних відносин, не проявляючи всієї повноти своїх якостей (англ. *qualities*).

Це надзвичайно важливе поняття ще не отримало належного теоретичного осмислення на загальному правовому рівні і вживається переважно в кримінології [2] та міжнародному приватному праві [3, с. 107–108]. У даному випадку обмежуємося з'ясуванням окремих видів правової кваліфікації на стику міжнародного гуманітарного права та інформаційного права.